

Instrumentos sociais e conservación de especies

Social Instruments and the Preservation of Species

Javier Benayas, Susana Calvo, Fernando Ramos, Yolanda Sampedro e Carlos Vales. Comisión de Educación e Comunicación. UICN-España (España)

Resumo

A integración dos instrumentos sociais na xestión ambiental é un capítulo aínda pendente. Neste artigo describíense algúns dos problemas e as posibles solucións nun camiño de aprendizaxe mutuo entre educación e xestión

Abstract

The integration of social instruments in environmental management is still a pending issue. This article aims to describe some of the problems and possible solutions in a path of mutual learning between education and management.

Palavras chave

xestión, instrumentos sociais, aprendizaxe, CEPA

Key-words

Management, social instruments, learning, CEPA

Problemas socioambientais: a supervivencia das especies

O territorio é o escenario dos conflitos sociais. Os usos da terra dependen de diferentes actores que compiten entre si, nun mosaico en que a lexislación, a política e a xestión se mesturan cos valores sociais, a propiedade da terra e os grupos de interese. O certo é que a política e os modelos de xestión ambientais tradicionais non están a lograr gañar os consensos sociais que cómpren para promover usos máis respectuosos do natural. A miúdo, nin sequera cumpren os seus obxectivos básicos de xestión. É necesario reformular as formas de realizar accións e programas que permitan compatibilizar as actividades produtivas coa supervivencia de especies e ecosistemas para manter os sistemas vitais de que dependemos.

O único xeito de integrar os instrumentos sociais na política e a xestión ambientais é traballarmos conxuntamente cos responsables de realizaren esas tarefas. Só quen se enfronta seriamente con tarefas directas de xestión, sexa contra os incendios, sexa na protección dunha determinada especie, pode realizar as indicacións precisas sobre as súas necesidades e determinar a parte que desa tarefa lle corresponde á educación ambiental. Ao mesmo tempo, os educadores ambientais teñen a

experiencia e a vontade de colaboraren na xestión e a capacidade para despregaren os instrumentos sociais máis axustados para cada ocasión, iniciando e mantendo os procesos de diálogo que eviten a confrontación e logren alcanzar o consenso ou, polo menos, permitan aclarar cales son e onde están os puntos de disensión para poñelos na axenda política e explorar, conxuntamente, as vías de resolución.

Hai moitos aspectos que inflúen na conservación. Entre eles, a división de competencias administrativas tanto no que se refire ao local, autonómico e xeral do estado, como dentro dos distintos departamentos. A fragmentación do hábitat ou o quenamento global, aspectos ambos os dous con grande influencia na supervivencia das especies, dependen dunha multiplicidade de axentes públicos e privados e están inmersos en normativas distintas, ás veces contraditorias entre si. Como saben todos os involucrados nestes temas, hai veces que falta impulso político, que os departamentos responsables carecen da forza necesaria, de fondos axeitados, de capacidade técnica e de suficiente apoio social.

Mais o principal obstáculo para a aplicación dos instrumentos sociais nos programas de conservación de especies ou de biodiversidade en xeral é a falta de confianza na súa efectividade. Esta falta de confianza, baseada no descoñecemento, relega a miúdo o uso das ciencias sociais a papeis decorativos e os programas educa-

tivos a actividades de “ciceronismo turístico” nos espazos naturais protexidos. A desconfianza cara ao uso de técnicas de comunicación e outros instrumentos sociais na resolución dos problemas de conservación podería estar xustificada se os modelos de xestión tradicionais estivesen a lograr os obxectivos propostos, pero a trágica realidade é que a propia UICN recoñece xa a imposibilidade de cumprir cos obxectivos da conta atrás para frear a perda da biodiversidade en Europa (Countdown 2010) e -de seguir este ritmo- prevé a extinción do lince ibérico en tan só 10 anos.

Son argumentos abondos para recorrer-mos a estratexias baseadas en procesos de aprendizaxe. Porque, aínda que é certo que entre moitos educadores ambientais existen inercias e comodidades que os empurran a se manter no seu papel tradicional de entreteedores de nenos e visitantes a espazos patrimoniais, o problema está máis ben nos centros de decisión sobre a xestión da conservación.

A pesar de todo, xa existen no noso país experiencias importantes e exemplares que poden abrir camiños e actuar como referentes. Neste seminario tivemos ocasión de coñecer casos de aplicación dos instrumentos sociais aplicados á xestión de especies concretas, tanto por parte de gobernos coma de ONG, ou de investigacións sociais. E nos grupos de traballo reflexionamos e exploramos novas vías de

achegamento a problemas compartidos. Esperamos que a divulgación das experiencias e que as conclusións obtidas das reflexións compartidas sirvan para contribuir á conservación da nosa biodiversidade ameazada.

Instrumentos sociais: educación ambiental ou CEPA

O problema derivado da comprensión dos instrumentos sociais por parte dos xestores está a ser considerado no ámbito dos convenios internacionais do ambiente que, hoxe en día, son os motores dos cambios na conceptualización e na acción proambiental e sostible.

Probablemente de aí sae un novo xeito de ordenar e chamar os instrumentos sociais que facilite a súa inclusión na política e a xestión ambientais. A idea de CEPA, polas súas siglas en inglés, ou CECOP en galego ou español, significa comunicación, educación, concienciación e, grazas a unha revisión realizada pola propia CEC, participación. O seu significado non é diferente da definición de educación ambiental que realiza o Libro Branco da Educación Ambiental en España, pero posiblemente a imaxe que transmiten as denominacións pode ser máis accesible para políticos e, sobre todo, para xestores.

O primeiro en utilizar a denominación CEPA foi o Convenio de Ramsar sobre Zonas Húmidas. O Convenio de Diversidade Biolóxica adoptouno e foise configurando entre ambos os dous convenios e mais a CEC, até rematar plasmándose no Toolkit:

- CEPA traballa con procesos que atraen, motivan e mobilizan a *acción individual e colectiva* cara á biodiversidade
- CEPA comprende un amplo espectro de *instrumentos sociais*, que inclúen intercambio de información, diálogo participativo, educación e mercadotecnia social
- CEPA fai resaltar os *intereses comúns* cara á conservación e a sostibilidade
- CEPA proporciona as maneiras de desenvolver *redes de traballo*, coordinación e apoia a xestión do coñecemento
- CEPA proporciona vías de xestión os *procesos de diálogo entre axentes implicados* e ocúpase de lograr cooperación entre diferentes grupos
- CEPA inclúe a *aprendizaxe na acción* ou a investigación-acción como fórmulas para aprender e reflexionar dende a experiencia, para lograr unha xestión adaptativa
- CEPA é unha ferramenta para *desenvolver capacidades* para apoiar a biodiversidade
- CEPA é un proceso de *cambio na xestión*, vital para a aplicación das estratexias nacionais de diversidade biolóxica

Termos asociados a CEPA

- C:** por comunicación, conectar, capacitación, cambios de comportamento
- E:** por educación, “*empowerment*” (apoderamento)
- P:** por público, sensibilización pública, participación, instrumento da política
- A:** acción, investigación-acción, “*awareness*” (sensibilización ou campaña de sensibilización)